

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 202 คน จาก 50 โรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามจำนวน 2 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 สำหรับสอบถามครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สภาพการจัดการเรียนการสอนในด้านการวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผล และประเมินผล สภาพปัญหาในการเชิญวิทยากร การศึกษานอกสถานที่ การใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น การใช้กิจกรรม สถานการณ์ในท้องถิ่น และสภาพความต้องการในการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่น ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

ฉบับที่ 2 สำหรับสอบถามครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สภาพการจัดการเรียนการสอน ในด้านการวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล สภาพปัญหาในการเชิญวิทยากร การศึกษานอกสถานที่ การใช้วัสดุอุปกรณ์ในห้องเรียน การใช้กิจกรรม สถานการณ์ในห้องเรียน และสภาพความต้องการในการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้ครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่เป็นประชากรโดยเป็นแบบสอบถามสำหรับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 จำนวน 108 ชุด ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 94 ชุด รวมทั้งสิ้น 202 ชุด ได้รับแบบสอบถามคืน เป็นแบบสอบถามสำหรับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 จำนวน 104 ชุด ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 90 ชุด รวมทั้งสิ้น 194 ชุด คิดเป็นร้อยละ 96.04

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามทั้ง 2 ฉบับ มาวิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นรายข้อ และสรุปรวมในแต่ละด้าน นำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ครูผู้สอนจำนวน 194 คน ส่วนมากเป็นเพศหญิง มีอายุ 41 ปีขึ้นไป วุฒิทางการศึกษา ระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์ทางด้านการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย 16 ปีขึ้นไป และเคยเข้ารับการอบรมการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

2. สภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กิจกรรมจริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ในด้านการวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการวางแผนการสอน

ด้านการวางแผนการสอน พบว่า ทุกกิจกรรมในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ครูผู้สอนมีการปฏิบัติในเรื่องการศึกษาหลักสูตร คู่มือครู แนวการสอน การจัดเตรียมสื่อการเรียน การสอน การจัดเตรียมเครื่องมือวัดผลและประเมินผล การปรับแผนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพห้องถิ่นและการจัดทำแผนการสอนไว้ล่วงหน้าอยู่ในระดับมาก ส่วนการศึกษาข้อมูลแหล่งวิทยาการห้องถิ่น การวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการห้องถิ่น การวางแผนการจัดกิจกรรมเสริมและการวางแผนการใช้แฟ้มสะสมงานมีการปฏิบัติระดับน้อย

2.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนมีการปฏิบัติในเรื่องการนำเข้าสู่บทเรียนโดยการใช้กิจกรรมต่างๆ การทบทวนความรู้เดิมเพื่อเชื่อมโยงสู่ความรู้ใหม่ การอธิบายเนื้อหาสาระของหน่วยการเรียนรู้ใหม่ การสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง การอธิบายและสาธิตวิธีการฝึกก่อนนำการฝึกปฏิบัติ การเตรียมตัวนักเรียนก่อนฝึกปฏิบัติ ขณะฝึกปฏิบัติครูได้ควบคุมดูแลและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด การสนทนา อภิปราย ซักถามให้ข้อเสนอแนะหลังการฝึกปฏิบัติและการสรุปบทเรียนหลังจากจบหน่วยการเรียนรู้ในระดับมาก

กิจกรรมจริยศึกษา พบว่า ครูผู้สอนมีการปฏิบัติในเรื่องการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันมาให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์วิจารณ์ การนำแบบอย่างกิจกรรมวัฒนธรรมที่ดีงามมาเป็นตัวอย่างให้ศึกษาและปฏิบัติตาม และการนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีในห้องถิ่นอยู่ในระดับมาก

กิจกรรมศิลปศึกษา พบว่า ครูผู้สอนมีการปฏิบัติในเรื่องการส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนแสดงออกทางศิลปะได้อย่างอิสระ การเก็บทำความสะอาดอุปกรณ์เครื่องใช้และสถานที่ให้สะอาดเรียบร้อยภายหลังการปฏิบัติงานและการนำเสนอผลงานต่อชั้นเรียนหรือการจัดทำป้ายนิเทศการจัดนิทรรศการอยู่ในระดับมาก

กิจกรรมพลศึกษา พบว่า ครูผู้สอนมีการปฏิบัติในเรื่องการสอนที่มุ่งให้นักเรียนเกิดความสนุกสนาน พัฒนาทักษะและเล่นร่วมกับผู้อื่นได้ และการนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับกีฬาและเกมการเล่นต่างๆ ในห้องถิ่นอยู่ในระดับมาก

กิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์ พบว่า ครูผู้สอนมีการปฏิบัติในเรื่องการสอนที่สัมพันธ์กันทั้งกิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการฟัง การร้องเพลง และกิจกรรมนาฏศิลป์ และการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เรียนร่วมกัน คิดร่วมกัน ช่วยเหลือกันในการปรับปรุงแก้ไขอยู่ในระดับมาก

ส่วนที่ปฏิบัติน้อย คือ การเชิญครูในโรงเรียนมาช่วยสอน การเชิญวิทยากรบุคคลภายนอกมาช่วยสอน การไปศึกษานอกสถานที่และการนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับดนตรีศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น

2.3 ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนมีการปฏิบัติในเรื่องครูผู้สอนเป็นผู้สาธิตการสอน การนำนักเรียนที่สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องมาเป็นสื่อสาธิตการสอน การนำข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน การนำเอาวัสดุสิ่งของประดิษฐ์ที่หาได้ในท้องถิ่นมาเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนและการนำเอาสื่อประเภทตำราแบบเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติมมาเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ส่วนการเชิญครูในโรงเรียน การเชิญบุคคลภายนอกและการใช้รูปภาพ เทปวีดิทัศน์ แอบบันท์ที่เสียงมาเป็นสื่อสาธิตการสอนมีการปฏิบัติระดับน้อย

2.4 ด้านการวัดผลและประเมินผล

ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า ครูผู้สอนมีการปฏิบัติมากในเรื่องครูผู้สอนเป็นผู้วัดผลและประเมินผลการผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ในสมุดประจำชั้น การใช้ผลการประเมินผลมาปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การใช้ผลการประเมินมาตัดสินผลการเรียนและการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมที่โรงเรียนจัดมีผลต่อการวัดผลและประเมินผล วิธีการวัดผลและประเมินผลที่ครูผู้สอนใช้ในระดับมาก ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรม การทดสอบภาคปฏิบัติ การตรวจผลงาน การทำแบบทดสอบและการสอบถาม ส่วนการปฏิบัติน้อย คือ ครูในโรงเรียนที่เชิญมาเป็นวิทยากรเป็นผู้วัดผลและประเมินผล การสอนซ่อมเสริมหลังการวัดผลและประเมินผล วิธีการวัดผลและประเมินผลโดยการใช้แฟ้มสะสมงาน และบุคคลภายนอกที่เชิญมาเป็นวิทยากรเป็นผู้วัดผลและประเมินผล

3. สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น โดยการใช้แหล่งวิทยา การท้องถิ่น พบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาในระดับมากในเรื่อง การศึกษานอกสถานที่ การนำวัสดุในท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอน และ การใช้กิจกรรม

สถานการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอน ส่วนการเชิญวิทยากรมี
ปัญหาระดับน้อย

ในด้านความต้องการในการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่น พบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการ
ระดับมากทุกรายการ โดยความต้องการที่จะศึกษาหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยากร
ท้องถิ่น จากตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีค่าเฉลี่ยมากเป็นอันดับแรก

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในโรงเรียนประถม
ศึกษา อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายดังนี้

1. สภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

1.1 ด้านการวางแผนการสอน ครูผู้สอนได้มีการศึกษาหลักสูตร คู่มือครู แนวการ
สอน และจัดทำแผนการสอนไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้ เพราะการทำแผนการสอนเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม
หน้าที่ของครูผู้สอน เป็นการเตรียมการล่วงหน้า และอาจเป็นเพราะว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีอายุ
ตั้งแต่ 41 ปี ขึ้นไป มีประสบการณ์การสอนตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป และเคยเข้ารับการอบรมการสอน
กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย จึงมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการทำแผนการสอนว่า ถ้าได้ศึกษา
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรจะช่วยให้ครูทำแผนการสอนได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ
มณีนาถ จันทร์คณา (2536, หน้า 73) ที่ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาเอกสารหลักสูตร
พบว่า ครูผู้สอนแขนงวิชาต่างๆ มีความเห็นตรงกันว่า คำอธิบายในเอกสารหลักสูตรประถมศึกษา
พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ง่ายแก่การเข้าใจระดับมาก หากได้อ่านเอกสาร
หลักสูตรอย่างละเอียดทุกเล่มแล้วจะช่วยให้สามารถนำไปเขียนแผนการสอน หรือบันทึกการสอนได้

จากผลการวิจัยที่พบว่า ครูผู้สอนมีการศึกษาข้อมูลแหล่งวิทยากรท้องถิ่น และวางแผน
การใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูผู้สอนมีภาระหน้าที่รับผิดชอบ
หลายด้าน รวมทั้งความขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการ
ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้จัดทำข้อมูลแหล่งวิทยากรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบเพื่อสะดวกกับการที่ครู
จะได้นำแหล่งวิทยากรท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะให้นักเรียนมี
โอกาสเรียนรู้สิ่งต่างๆ มากขึ้นโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเรียนรู้จากครูเท่านั้น การให้ชุมชนท้องถิ่น
เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน นอกจากเป็นการประสานความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน
แล้ว ยังเป็นการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นอีกด้วย ในการนำแหล่งวิทยากร
ท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนนั้น ควรเริ่มจากการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นว่ามีอะไรที่สามารถ

นำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้บ้าง ซึ่งเรื่องนี้ นิพนธ์ สุขปริดี (2528, หน้า 68-69) ได้กล่าวให้ข้อเสนอแนะว่า อาจกระทำได้หลายวิธี เช่น ครูและนักเรียนช่วยกันสำรวจว่าในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่นั้น มีแหล่งใดบ้างที่จะนำมาใช้เป็นประโยชน์ทางการศึกษาในวิชาที่ตนเรียนได้บ้าง และ ไพบูลย์ อุบันโน (ม.ป.ป., หน้า 17-19) ได้ให้แนวทางในการสำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งวิทยาการ โดยการจัดทำบัญชีแหล่งวิทยาการไว้ เพื่อความสะดวกต่อการนำมาใช้ ซึ่งอาจทำได้ 2 ลักษณะ คือ แบบตาราง เป็นการสำรวจ และรวบรวมอย่างง่ายไม่มีรายละเอียดมากนัก และแบบเรียงหัวข้อ เป็นการสำรวจและรวบรวมอย่างละเอียด โดยเฉพาะสาระสำคัญของความรู้ในแหล่งวิทยาการ เมื่อได้ทราบถึงข้อมูลแหล่งวิทยาการท้องถิ่นแล้ว วิธีการที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนนั้นมีหลายวิธีการ เช่น การเชิญวิทยากรมาบรรยายหรือมาสาธิต การศึกษานอกสถานที่ การให้นักเรียนออกไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอน และการใช้กิจกรรมสถานการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอน ซึ่งการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นนั้น ควรมีการวางแผนอย่างรอบคอบ กระบวนการวางแผนจะประกอบไปด้วย การวางแผนก่อนการใช้แหล่งวิทยาการ การวางแผนขณะใช้แหล่งวิทยาการ และการวางแผนการประเมินหลังการใช้แหล่งวิทยาการ ถ้าโรงเรียนได้มีการศึกษาและวางแผนเป็นอย่างดี ก็จะทำให้การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นเกิดประโยชน์ แต่ถ้าโรงเรียนขาดการศึกษาสิ่งเหล่านี้แล้วการใช้แหล่งวิทยาการอาจทำให้เกิดปัญหาตามมามากมายหรือการใช้แหล่งวิทยาการนั้นไม่มีประโยชน์

1.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนมีการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และขณะที่นักเรียนฝึกปฏิบัติครูได้ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนได้ตระหนักถึงการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ โดยปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างลักษณะนิสัยต่างๆ ให้กับผู้เรียน เช่น กิจกรรมจริยศึกษาช่วยพัฒนาให้เป็นคนดีมีคุณธรรมสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข กิจกรรมศิลปะศึกษาช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการสิ่งต่างๆ ให้ออกมาในรูปแบบของความงาม เกิดความเพลิดเพลินในการปฏิบัติ มีนิสัยละเอียดถี่ถ้วน ประณีต กิจกรรมพลศึกษาช่วยพัฒนาความสามัคคีมีน้ำใจนักกีฬา มีความอดทนอดกลั้น และมีความรับผิดชอบ กิจกรรมดนตรีนาฏศิลป์ช่วยให้สนุกสนานเพลิดเพลิน มีความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงต้องส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมและลงมือปฏิบัติบ่อยๆ ในขณะที่เดียวกันครูผู้สอนได้คอยดูแลอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เพื่อเป็นการศึกษาเด็ก ได้รู้จักนิสัยใจคอและพฤติกรรมต่างๆ การได้สังเกตเห็นพฤติกรรม จะทำให้ครูได้ทราบถึงข้อบกพร่อง ความสนใจ ความถนัดเพื่อจะได้ปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมต่อไป

สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการเชิญวิทยากรมาช่วยสอนนั้น ผลการวิจัยพบว่ามีการปฏิบัติในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับ วัฒนา ชูเดช (2535, บทคัดย่อ) ที่พบว่าครูเชิญวิทยากรมาสอนน้อย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าครูสามารถสอนเองได้ เนื่องจากครูส่วนมากมีประสบการณ์การสอนมานาน และเคยเข้ารับการอบรมการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมาแล้ว ซึ่งนับว่าได้สั่งสมประสบการณ์มามาก สามารถนำความรู้ และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ นอกจากนี้ผลการวิจัย ในด้านการวางแผนการสอน พบว่า ครูศึกษาแหล่งวิทยากรท้องถิ่นและวางแผนการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นในระดับน้อย จึงอาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้มีการเชิญวิทยากรบุคคลภายนอกมาช่วยสอนน้อย เกี่ยวกับเรื่องการเชิญวิทยากรนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเชิญวิทยากรมาช่วยสอนทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์และความรู้ที่จะนำไปใช้ได้จริงเพราะวิทยากรเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญ มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นมาแล้วเป็นอย่างดีจึงเป็นการนำประสบการณ์ตรงสู่ผู้เรียน ทำให้การเรียนการสอนบังเกิดผลดี ซึ่งสอดคล้องกับ วัฒนา ชูเดช (2535, หน้า 120) ที่กล่าวว่า การเชิญวิทยากรมาสอน มีผลทำให้การจัดการเรียนการสอนดีขึ้น นอกจากนี้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายโดยเฉพาะภาคปฏิบัติ ถ้าครูผู้สอนสามารถปฏิบัติให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่างได้ก็จะเกิดผลดีกับการเรียนการสอน แต่ถ้าครูผู้สอนไม่สามารถปฏิบัติได้ ควรมีการเชิญผู้มีความรู้ความชำนาญมีความสามารถเฉพาะทางในชุมชนท้องถิ่นมาช่วยสอน

จากผลการวิจัยด้านปัญหาในการเชิญวิทยากร พบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาในระดับมากในเรื่อง งบประมาณค่าใช้จ่ายในการเชิญวิทยากร ค่ารถ เอกสารแนะนำการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจในการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่น ข้อมูลของแหล่งวิทยากรในท้องถิ่น เวลาว่างของวิทยากร และวิทยากรอยู่ห่างไกล ซึ่งสอดคล้องกับ วัฒนา ชูเดช (2535, หน้า 133) และ ชำนาญ วัฒนะ (2529, หน้า 510) ที่พบว่า ไม่มีงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนบุคลากรที่เชิญมาเป็นวิทยากร และวิทยากรไม่มีเวลาว่างพอที่จะให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ สำหรับในเรื่องที่วิทยากรไม่มีเวลาที่จะมาสอนและวิทยากรอยู่ห่างไกลนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าครูผู้สอนสามารถใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น แอปบันทึกลงเสียง เทปวีดีทัศน์ หรือถ้าหากสามารถไปศึกษาหาความรู้และฝึกปฏิบัติจากผู้มีความรู้ความชำนาญ แล้วนำมาสอนผู้เรียนอีกต่อหนึ่งก็อาจจะช่วยให้การเรียนการสอนดียิ่งขึ้น และเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวได้

ส่วนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่และการนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมในท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนมีภาระหน้าที่รับผิดชอบหลายด้านไม่สะดวกที่จะดำเนินการ รวมทั้งขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นเหมือนกับที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ผู้วิจัยมีความ

เห็นว่าการศึกษานอกสถานที่และการเข้าร่วมกิจกรรมในห้องถิ่น เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีคุณค่าต่อผู้เรียนมาก ทั้งในด้านผลทางการเรียน และผลต่อความงอกงามของตัวผู้เรียน เช่น ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง การเรียนรู้มีความหมายยิ่งขึ้น ได้คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม เปิดโอกาสให้นำประสบการณ์ที่ได้ศึกษาในห้องเรียนไปใช้ นอกจากนี้ยังเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ ทำให้ได้ฝึกการสังเกต การรับรู้สิ่งต่างๆ ได้ฝึกการทำงานเป็นหมู่คณะ ฝึกความอดทน ความรับผิดชอบ ทำให้มีทัศนคติต่อชีวิตกว้างขึ้น อีกทั้งยังมีผลดีต่อความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย แต่การนำนักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ควรมีการวางแผนที่รอบคอบรัดกุมมีครูดูแลรับผิดชอบ

1.3 ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนได้นำเอาวัสดุสิ่งของ สิ่งประดิษฐ์ ที่หาได้ในท้องถิ่น เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากครูผู้สอนเห็นว่า วัสดุต่างๆ ในชุมชนหาง่าย มีประโยชน์สามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนการสอนได้ นอกจากเป็นการประหยัดเงินแล้วยังเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ปราณี เปี่ยมคล้า (2537, หน้า 155) ที่พบว่า ครูผู้สอนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสื่อการเรียนการสอน โดยครูใช้วัสดุต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และสอดคล้องกับ เอนก ยารังษี (2537, อ้างใน สุชาติพิทย์ งามนิล, 2538, หน้า 194) ที่พบว่า โรงเรียนนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นวัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน นอกจากนี้ วนิดา เลหาวัฒน์ (2526, อ้างใน ปราณี เปี่ยมคล้า 2537, หน้า 172) ยังพบว่า ครูใช้ผลงานของนักเรียน วัสดุในท้องถิ่นมาจัดตกแต่งห้องเรียนและป้ายนิเทศ ซึ่งเป็นการช่วยส่งเสริมบรรยากาศในห้องเรียนให้กลมกลืนกับสภาพท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

จากผลการวิจัยด้านปัญหาการใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาในระดับมากในเรื่อง งบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ดำเนินการ แนะนำการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น ข้อมูลของวัสดุอุปกรณ์แหล่งวิทยาการท้องถิ่น ความรู้ ความเข้าใจในการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น และความร่วมมือจากหน่วยงาน/เจ้าของวัสดุอุปกรณ์ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ ทศนีย์ เบญจศิริรักษ์ (2533, อ้างใน ปราณี เปี่ยมคล้า, 2537, หน้า 172) ที่พบว่า ปัญหาการดำเนินงานการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในงานวิชาการของโรงเรียน ได้แก่ การขาดข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าข้อมูลของวัสดุอุปกรณ์แหล่งวิทยาการท้องถิ่น เป็นเรื่องที่คุณครูควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษทั้งนี้เพราะว่าข้อมูลเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ครูควรจะต้องรู้ว่าท้องถิ่นมีแหล่งวิชาการหรือ มีวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้างที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน การสำรวจ รวบรวมข้อมูลจะช่วยให้คุณนำวัสดุอุปกรณ์มาใช้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ซึ่งการที่จะนำมาใช้นี้ ครูจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักสูตรจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา สามารถให้ประสบการณ์ตรง และมีความเหมาะสมกับผู้เรียนด้วย

1.4 ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า ครูผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการวัดผลและประเมินผล การผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ในสมุดประจำชั้น วิธีการวัดผลและประเมินผลที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรม การทดสอบภาคปฏิบัติ การตรวจผลงาน และการทำแบบทดสอบ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยเป็นกลุ่มที่วัดด้วยกิจกรรมที่สร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี ดังนั้นการวัดผลและประเมินผล ซึ่งเป็นกระบวนการที่กระทำต่อเนื่องเน้นหนักในทางปฏิบัติและการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีพ วิธีการวัดผลและประเมินผล จึงควรใช้วิธีการหลายๆ อย่าง เช่น การสังเกต การตรวจผลงาน การทดสอบภาคปฏิบัติและทำแบบทดสอบ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบข้อบกพร่องของนักเรียนและคุณภาพการสอนของครู เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

จากผลการวิจัยที่พบว่า ครูผู้สอนใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนเป็นผู้ใกล้ชิดผู้เรียนมากที่สุดและในขณะที่ฝึกปฏิบัติ ครูผู้สอนได้ควบคุมดูแล และให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด จึงย่อมจะสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของผู้เรียนได้ ประกอบกับการวัดจุดประสงค์ทางด้านความรู้สึกรู้สึกและจุดประสงค์ทางด้านปฏิบัติจะใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มณีนาถ จันท์คุณา (2536, หน้า 99) ที่พบว่า การประเมินผลผ่านการผ่านจุดประสงค์ในป.02 ครูผู้สอนใช้วิธีสังเกตด้วยตนเองมากกว่าวิธีอื่น

จากผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนนำผลการประเมินผลมาปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และใช้ผลการประเมินผลมาตัดสินผลการเรียน ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการในการประเมินผล การเรียนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง คือ เป็นการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อการตรวจสอบ ความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของนักเรียนเพื่อจะได้นำไปใช้วางแผนการสอนได้อย่างถูกต้อง เป็นการวัดและประเมินผล เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงการเรียนของนักเรียน แผนการสอนและวิธีการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วนการวัดและประเมินผลเพื่อตัดสินผล การเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำผลไปใช้ในการตัดสินผลการเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะมีการประเมินผลระหว่างภาคเรียนและปลายภาคเรียน

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมที่โรงเรียนจัดมีผลต่อการวัดผลและประเมินผล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า กิจกรรมเสริมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดหรือมีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมดนตรี กีฬา การแสดงต่างๆ จำเป็นต้องอาศัยผู้เรียนที่มีความสามารถสูง หรือปฏิบัติได้ดี เข้าร่วมกิจกรรมและจะต้องมีการฝึกซ้อมเพิ่มเติมอีก ดังนั้นผู้เรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ จึงมี ประสิทธิภาพมากกว่า เมื่อมีการวัดผลและประเมินผล ครูผู้สอนจึงนำผลการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมมาร่วมพิจารณาด้วย

จากผลการวิจัยที่พบว่าวิธีการวัดผลและประเมินผลโดยการใช้แฟ้มสะสมงานมีการปฏิบัติในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนคุ้นเคยกับการวัดผลและประเมินผล โดยวิธีอื่นๆ มากกว่าไม่คุ้นเคยกับการใช้แฟ้มสะสมงาน ซึ่งเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่และครูบางส่วนมีความสงสัยว่าการนำวิธีการประเมินผล โดยแฟ้มสะสมงานจะมีข้อขัดแย้งกับระเบียบประเมินผลหรือไม่ ประกอบกับผลการวิจัยในด้านการวางแผนการสอนที่พบว่า ครูมีการวางแผนการใช้แฟ้มสะสมงานในระดับน้อย ผู้วิจัยมีความเห็นว่าระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนสามารถใช้วิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ถ้าครูผู้สอนจะเลือกใช้แฟ้มสะสมงานก็สามารถทำได้ แต่ทั้งนี้ต้องมีการวางแผนการใช้ไว้ล่วงหน้า

2. สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น โดยการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น

2.1 สภาพปัญหา

จากผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนประสบปัญหาในเรื่องงบประมาณค่าใช้จ่ายในการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ สุชาติพิทย์ งามนิล (2538, หน้า 186-189) และ ณรงค์ ก่องแก้ว (2541, หน้า 151) ที่พบว่า โรงเรียนขาดงบประมาณสนับสนุน การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การใช้แหล่งวิทยากรนั้นมีคุณค่าต่อการเรียนการสอนมาก จะช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง และมีความภูมิใจในท้องถิ่นของตน ดังที่ เกศินี โชติกเสถียร (2523, หน้า 90-91) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยาการว่า เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ต่างๆ รวมทั้งได้พัฒนาทักษะทางสังคม และ นิพนธ์ สุขปรีดี (2528, หน้า 68) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นที่มีต่อครูผู้สอนในด้านการจัดการเรียนการสอนไว้ว่าช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งความรู้และอุปกรณ์การสอน ช่วยให้ครูมีความรู้เกี่ยวกับชุมชน สามารถนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในห้องเรียน และเป็นการปรับปรุงประสิทธิภาพของการเรียนการสอนให้ดีขึ้น นอกจากนี้ จรรยา เรืองมาลัย และคณะ (2523, หน้า 20) ยังได้กล่าวว่าการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นจะทำให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมดำเนินการร่วมรับรู้ในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างครู ผู้บริหารและประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ดังนั้นจากสภาพปัญหาการขาดงบประมาณสนับสนุนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนท้องถิ่น เห็นความสำคัญของการใช้แหล่งวิทยาการในการเรียนการสอน และขณะเดียวกัน

โรงเรียนก็ประชาสัมพันธ์ให้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการให้การศึกษา จะทำให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญและต้องการมีส่วนร่วมในการให้การศึกษา เมื่อโรงเรียนขอรับความช่วยเหลือ สนับสนุนในเรื่องงบประมาณหรือเรื่องอื่นๆ ก็อาจจะได้รับการตอบรับจากชุมชน ด้วยดี ผู้วิจัยยังมีความเห็นสอดคล้องกับ สุรชาติพิทย์ งามนิล (2538, หน้า 199) ที่เสนอแนะว่า โรงเรียนควรจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการจัดกิจกรรมวันผู้ปกครองพบปะกับครู วันแจกสมุดรายงานประจำตัวนักเรียนหรืองานชุมชนศิษย์เก่าของโรงเรียน เป็นต้น เพื่อหารายได้เข้าโรงเรียน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีความเห็นสอดคล้องกับ ณรงค์ ก่องแก้ว (2541, หน้า 152) ที่ได้เสนอแนะการแก้ปัญหา การขาดงบประมาณสนับสนุนการใช้แหล่งวิทยากรในการพัฒนาหลักสูตรว่า แหล่งวิทยากรท้องถิ่นบางประเภท เช่น ทรัพยากรบุคคล โรงเรียนอาจยกย่องชมเชย และให้เกียรติ เช่น มอบใบประกาศเกียรติคุณ หรือมอบของที่ระลึกแทนการจ่ายค่าตอบแทน ซึ่งเป็นการแก้ปัญหา การขาดงบประมาณอีกทางหนึ่ง

2.2 สภาพความต้องการ

จากผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมีความต้องการศึกษาหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่น จากตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูผู้สอนได้มองเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่น ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ ปราณี เปี่ยมคล้า (2537, หน้า 161-162) ที่พบว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่มีความตระหนักถึงความสำคัญของการมีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรแม่บทว่าจะเป็นเรื่องที่ช่วยให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอน ได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นได้ แสดงให้เห็นว่าครูประถมศึกษารู้จักบทบาทของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ไพโรจน์ พิทักษ์ทวยหาญ (อ้างใน ปราณี เปี่ยมคล้า, 2537, หน้า 48) ที่กล่าวถึงบทบาทของครูในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่าครูแต่ละคนต้องหมั่นศึกษาความก้าวหน้าในด้านการพัฒนาหลักสูตรอยู่เสมอ ทั้งจากตำราทางการศึกษาหรืองานวิจัย และนำสิ่งเหล่านั้นมาปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้ในระดับโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น ในการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของครูนั้น ปราณี เปี่ยมคล้า (2537, หน้า 163) ได้พบว่า ครูประถมศึกษามีความต้องการที่จะมีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพิ่มเติมด้วยการจัดอบรมหรือจัดหาหนังสือ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเฉพาะ พร้อมทั้งวิทยากรให้คำปรึกษาแนะนำ ซึ่งสอดคล้องกับ ปัญญา ทองนิล (2537, หน้า 221) ที่พบว่าครูมีความต้องการคู่มือการเสนอแนะการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่น

จากสภาพความต้องการดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนควรจะได้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับกลุ่มโรงเรียน อำเภอ และจังหวัด เพื่อดำเนินการจัดหาเอกสารที่เป็นแหล่งความรู้มาให้ครูได้ศึกษาค้นคว้า อาจใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเอกสารที่มีอยู่ การยืม การทำเพิ่มหรือจัดทำขึ้นใหม่ ตลอดจนการเสนอแนะแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อให้ครูผู้สอนได้พิจารณาใช้ตามความสะดวกของแต่ละคน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาวิจัยการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้พบสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ในลักษณะต่างๆ ผู้วิจัยใครขอเสนอแนะแนวทางที่จะเป็นประโยชน์สำหรับบุคลากรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนควรให้ความสำคัญต่อการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมตั้งแต่ในขั้นการวางแผนการสอน เพื่อให้แผนการสอนสามารถนำไปปฏิบัติได้
2. สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ จังหวัด ควรสนับสนุนให้โรงเรียนใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นในการเรียนการสอน ด้วยการจัดหา เอกสารความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนจัดสรรงบประมาณ ค่าใช้จ่ายอย่างเพียงพอ
3. โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สำหรับการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลของการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย โดยการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่น
2. ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นในการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย